

ПРАВО І ДЕРЖАВНА ВЛАДА: ПРОБЛЕМА ЛЕГІТИМНОСТІ

В. СМОРОДИНСЬКИЙ
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії держави і права
(Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»)*

Проблема легітимності як фундаменту права та публічної влади, винайдення засобів легітимації державно-правових інституцій (переконливих «легітимаційних формул»), співвідношення легальності позитивного права і легітимності права природного є засадничими для сучасної теорії права. Водночас тривалий час вони вважалися переважно політологічними, перебували поза увагою правознавців (зокрема, вітчизняних) попри те, що їхнє юридичне походження було переконливо обґрунтоване професором Лондонського університету Г. Друрі [1, с. 207], німецькими теоретиками і філософами права ХХ ст.

Ця стаття присвячена дослідженню теоретичних проблем легітимації права та державної влади. Легітимність розглядається як фундамент і умова правового характеру останньої. З цією метою автором висвітлюються найвідоміші західні концепції морально-правової легітимації, досліджуються співвідношення легальності й легітимності влади.

Легітимність як фундамент державної влади. Державці завжди прагнули створити враження правомірності своєї влади й законності правління. Жоден уряд не може повністю покладатися на фізичну силу як гарант згоди з його владою. Шляхом погроз і репресій можна змусити коритися лише невелику частину громадян, але, наростаючи, опір владі призводить до масової громадянської непокорі. Останні за часом переконливі підтвердження цього надали країни Північної Африки.

Першою передумовою добровільної згоди є тверда впевненість народу в тому, що представники влади правомірно обіймають свої посади, що вони розробляють і запроваджують у життя свої рішення на підставі та з урахуванням загальних суспільних інтересів, не зазіхаючи на те, що справедливо вважається приватним і особистим. Там, де легітимність влади не безперечна, запановують беззаконня й небезпека революційних потрясінь [2, с. 113].

© В. СМОРОДИНСЬКИЙ, 2012

Класичною є теорія М. Вебера, що пояснює соціокультурні підстави легітимності влади (визнання її правомірності індивідами й суспільством у цілому). Відповідно до цієї теорії влада може здобувати законність завдяки сформованій у суспільстві традиції (традиційна влада), авторитету якого-небудь незвичайного особистого дару, надзвичайних якостей особистості — харизми (харизматична влада), опорі на загальновизнаний правовий порядок (раціонально-правова влада) [3, с. 486–487].

Зрозуміло, що сучасне західне суспільствознавство найбільшу увагу приділяє дослідженню третього з названих чинників. Суб'єкти такої влади приходять до свого становища на основі узаконеної конституційної процедури обрання або призначення. Легітимність влади у цьому разі базується на визнанні розумності, раціональності існуючого політичного порядку.

Так, відомий американський соціолог С. Ліпсет у своїй класичній праці «Людина політична» стверджує, що «легітимність передбачає спроможність політичної системи створювати й підтримувати переконання, що наявні політичні інституції оптимальні для певного суспільства» [4, с. 356]. Професор політології Ворікського університету (Велика Британія) В. Грант визначає легітимність як «прийнятність властивих певній державі процедур ухвалення й запровадження законів для підданих цієї держави» [4, с. 356].

Американський політолог, професор Каліфорнійського університету Д. Істон виокремлює три типи легітимності (типи підтримки громадянами своєї держави): ідеологічну, структурну й персональну. Ідеологічна легітимність впливає з підтримки громадянами «засадничих цінностей і норм», на яких базується певний політичний режим; структурна ґрунтується на підтримці громадянами конкретного розподілу «владних ролей» між різними інститутами влади; персональна визначається підтримкою громадянами конкретних державних діячів та їхньої політики [5, с. 97–98].

Професор Колеж де Франс П. Розанвалон виокремлює дві перехресні форми (способи розуміння) легітимності, що властиві демократичним державним режимам ХХ ст.: процедурну і субстанціональну. Перша «походить від суспільного визнання певної влади», друга розглядається «як відповідність певній нормі чи цінностям» [6, с. 15]. При цьому науковець констатує обвал цієї «старої системи подвійної легітимності» й поступове її заміщення новою системою демократичних форм легітимності, пов'язаних із новими формами приєднання народу до політичних дій, розширенням життя демократій «поза межі електорально-представницької сфери» (усталена «фігура менш активного народу-виборця», на думку науковця, доповнюється новими — активнішими — фігурами «народу, що наглядає», «народу-вето» й «народу-судді») [6, с. 19].

Сучасні французькі дослідники — автори «Словника публічної політики» поділяють легітимацію на «вихідну» (*output*) і «зумовлену результатом» (*input*). За «вихідної» легітимації норми права, оформлені та забезпечені державною владою, є легітимними, якщо вони відображають волю народу, спираючись на мандат, одержаний цією владою в результаті виборів. За легітимації, що «зумовлена результатом», норми є легітимними за умови, що вони сприяють колективному добробуту суспільства [7, с. 180].

Слід зазначити, що ще М. Вебер поряд із легітимністю влади використовував також поняття легальності влади, під якою розумів її відповідність законіві (або правилам) у тому вигляді, в якому він установлений правомочними органами [8, с. 83]. Сучасний французький науковець Л. Саллерон під легальністю розуміє «відповідність закону писаному, позитивному», а під легітимністю — «відповідність закону неписаному, природі людської або Господньої свідомості» [9, с. 202]. Таким чином, легітимність і легальність можуть не тільки не збігатися, а й навіть протиставлятися одна одній. Джерелом легальності є держава, утіленням — видаваний нею закон. Джерелом легітимності є суспільство, вищим символом — право. Легальність може бути віднесена до об'єктивної сторони влади, а легітимність — до суб'єктивної.

Саме підвладні суб'єкти передусім формують важливу ознаку суб'єктивної сторони державної влади — її легітимність. Залежно від ставлення суб'єкта, на якого спрямований владний вплив, владу можна поділити на: 1) абсолютно легітимну — приймається повністю й беззастережно, без спеціальних умов і обмежень у строках і методах здійснення; 2) відносно легітимну — приймається на певних умовах і з деякими обмеженнями; 3) відносно нелегітимну — приймається у виняткових випадках на визначений нетривалий строк, зі значними застереженнями, часто-густо на умовах контролю; 4) абсолютно нелегітимну — не приймається суспільством, не має авторитету, здійснюється переважно із застосуванням насильства й залученням «адміністративного ресурсу».

У позитивному плані, з погляду конституювання влади, положення про те, що народ є її носієм і джерелом, означає, що будь-яке використання та здійснення державних повноважень має бути конкретно опосередковане народом. Вирішення державних завдань або реалізація владних повноважень має потребу в легітимації, що виходить від самого народу або сходить до нього (так званий безперервний ланцюг демократичної легітимації). Колись легітимована влада не може стати автономною, вона постійно й конкретно повинна бути пов'язана з народом і нести відповідальність перед ним. Тільки за такої умови діяльність державних органів, що не збігаються з народом і організаційно відокремлені від нього, можна розглядати як здійснення державної влади народом через ці органи. Уявлення про народ як про вихідний і кінцевий пункт демократичної легітимації є засадничим у розумінні демократії [10, с. 35].

На думку російського правознавця В. Корельського, існує легітимна влада «у вузькому сенсі» — «влада, що утворена відповідно до процедури, передбаченої правовими нормами; органи управління набувають легітимності шляхом конкурсного добору, призначення їх у порядку, передбаченому законом» [11, с. 137]. З цього автор робить висновок, що легальність — це юридичне вираження легітимності. На нашу думку, це не так, адже легітимність і легальність — дуже важливі, але зовсім різні за своєю природою й засобам встановлення властивості державної влади, що характеризують її відповідно з суб'єктивної та об'єктивної сторін. Їх плутати, а тим більше об'єднувати — така сама помилка, як ідентифікація права і закону. Поєднання легітимності та легальності державної влади — така сама вимога правової державності, як і існування винятково правових законів. Але це радше мета, аніж повсякденна реальність.

Легітимність як фундамент права. Низка відомих правознавців різних часів вважала легітимність основою права. Так, на думку німецького правника Г. Краббе, сучасна ідея держави припускає володарювання не осіб, а духовних сил (тобто володарювання не легальності, а легітимності), «тому що цим силам, оскільки вони виходять з духовної природи людини, можна підкорятися добровільно». Основа, джерело правопорядку «перебуває тільки в правовому почутті та правосвідомості співвітчизників» [12, с. 38]. У співвідношенні з наступною ідеєю Краббе про те, що «влада повинна належати не державі, а праву» [12, с. 39], ми логічно одержуємо знак рівності між легітимністю і правом, правопорядком. І це було б правильним, якби означало легітимність права. Але в результаті ми одержуємо істину навпаки — право легітимності (тобто все легітимне автоматично відповідає праву). Очевидно, саме так вважав і німецький правознавець К. Шмітт, обґрунтовуючи свою теорію «плебісцитної легітимності» на противагу легальному, але слабкому парламентаризму [13, с. 647–649].

Згідно з концепцією російського державознавця початку ХХ ст. Ф. Кокошкіна, багато в чому подібною до позиції М. Вебера, в основі всякої державної влади лежить колективна підтримка населення, що впливає із визнання ним цієї влади (те, що ми називаємо легітимацією). У цьому суспільному визнанні, що становить фактичну і юридичну підстави державної влади, переплітаються два психологічних елементи: стихійне, інстинктивне підпорядкування, засноване на почуттях і звичках, і свідоме, розумова покора, що впливає з раціональних мотивів. Політичний прогрес в історії людства, на думку Ф. Кокошкіна, зводиться до поступового розширення другого елемента (раціоналізації влади) шляхом залучення широких мас населення у процес свідомої політичної діяльності й подолання ірраціональних елементів соціального розвитку [14, с. 79].

Із легітимністю державної влади органічно пов'язана легітимація юридичних норм. Як зазначає вітчизняний правознавець А. Заєць, «усі приписи держави оцінюються населенням з точки зору правового чи неправового характеру і визнаються чи не визнаються саме як правові норми» [15, с. 38]. І далі: «Влада, яка не одержала підтримки своїх повноважень визначеним у суспільстві шляхом, не може претендувати на правовий характер своїх приписів, нехай і виданих з добрими намірами. Навіть найкраще правило поведінки не стане правом, якщо не виходитиме від легітимної суспільної влади, тобто щодо якої не відбулася процедура суспільного визнання і виправдання... Державна влада, яка не отримала легітимації у суспільстві, не лише неспроможна створити нове право, але й руйнує те, яке існувало раніше» [15, с. 39]. Легітимованість норм права — це «визнання суспільством цих норм такими, яких треба додержуватися неодмінно, які є необхідними та мають визначати спосіб життєдіяльності суспільства. Легітимація перетворює право на те, чим воно має бути, надає сили, освячує суспільним авторитетом» [15, с. 57].

На нашу думку, треба прийняти цю позицію й не погодитися з думкою Р. Лівшиця, який вважає, що конституція є основою легітимності, оскільки вона завідомо, а *priori*, визнається правовою [16, с. 20–21]. Адже не можна відкидати можливості існування неправової конституції, фіктивної, такої, «що не відповідає народному волевиявленню, суспільним уявленням про належний

правопорядок» [15, с. 91–92]. Отже, автоматичної легітимації державної влади одночасно з її легалізацією шляхом прийняття конституції не відбувається.

Відомо, що німецька теорія права першої половини ХХ ст. — від М. Вебера до К. Шмітта — заперечувала етично-правову легітимацію [17, с. 25]. І тільки катастрофічні (зокрема, для німецької нації) наслідки фашизму й Другої світової війни змінили позицію правників. «Першою ластівкою» була серія статей професора Гайдельберзького університету Г. Радбруха 1946–1947 рр. («П'ять хвилин філософії права», «Оновлення права», «Законне безправ'я і надзаконне право», «Держава і мораль», «Закон і право») [18, с. 86–129]. У цих статтях правознавець доводить, що народ не зобов'язаний підкорятися несправедливим, свавільним законам, а юристи повинні знаходити в собі мужність визнати такі закони неправовими. Адже існують правові принципи більш авторитетні, ніж будь-які юридичні приписи («надзаконне право»), — це природне право, біблейські принципи, а Богові слід підкорятися більше, ніж людині, саме Богові належить вирішальний голос. З метою забезпечення правопевності позитивне право, що виходить від влади, має виконуватися навіть тоді, коли воно за змістом є неправильним і недоцільним. Винятком є ситуація, коли чинний закон стає настільки кричуще несумісним зі справедливістю, що заперечує її, перетворюється на «законне безправ'я». Отже, абсолютно несправедливе право є безправ'ям, адже право (зокрема, позитивне) за своєю сутністю покликане слугувати справедливості. Критеріями визнання закону абсолютно неправовим є, по-перше, повна відсутність прагнення до справедливості й, по-друге, свідоме заперечення рівності в правотворчому процесі. Прикладом такого «законного безправ'я» є нацистське право. Радбрух зазначає, що справедливість і правопевність, яка сама собою є частиною справедливості, — це дві ідеї, яким одночасно має відповідати правова держава.

Слід зазначити, що юридичні конфлікти між абсолютною легітимністю морально-правової аргументації природного права і легальністю права позитивного властиві не тільки для бурхливих післявоєнних часів. З цими проблемами зіштовхуються й сучасні суди, зокрема Європейський суд з прав людини [19, с. 32].

Подальші дослідження проблем права і легітимності пов'язані з плеядою провідних німецьких філософів другої половини ХХ ст., найвідомішими з яких є Ю. Габермас, О. Гьоффе, К.-О. Апель.

Ю. Габермас на ранньому етапі своїх правничих розвідок абсолютизує легітимність юридичних норм (їхнє визнання громадянами) як єдиний і виключний чинник їхнього дотримання. Однак уже в ранніх лекціях з філософії права науковець поряд із цим чинником зазначає й другий — примус, що пов'язаний із санкціями державної влади [17, с. 32].

О. Гьоффе висуває низку вимог до легітимації державного примусу, визначаючи їх як етико-правові засади легітимності. По-перше, примус є легітимним лише там, де об'єкти примусу можуть з ним погодитися (або не погодитися). Легітимація примусу не може здійснюватися ззовні, а тільки тими, кого він зачіпає — «інакше примус збереже характер простого насильства» [20, с. 280]. По-друге, консенсус як результат легітимації може бути досягнутий лише в разі, якщо примус обіцяє більшу користь, ніж завдану ним шкоду. По-третє, ця

користь має бути дистрибутивною — користю кожного окремого члена суспільства. Отже, примусова влада є цілком легітимною тільки в разі, «коли її наявність є кориснішою, ніж її відсутність, і коли... вона є кориснішою для всіх, на кого вона спрямована» [20, с. 281].

Слушно вміщуючи право в одну систему координат зі справедливістю й мораллю, К.-О. Апель на улюбленому для його колег прикладі «крадіжки ліків злидарем для хворої дружини» досліджує крихкість і неоднозначність моральної легітимації права [21, с. 281].

Учень Апелья, німецький філософ В. Кульман легітимність пов'язує насамперед із консенсусом. Так, наприклад, норму, що забороняє вбивство, він не вважає абсолютно значущою на тій підставі, що на легітимацію її порушення (вбивство) «цілком достатньо консенсусу» [22, с. 477]. Не заперечуючи ідеї демократичної легітимності (тобто ідеї з'ясування того, чи можливий консенсус [23, с. 30]), усе ж таки зазначимо, що процес легітимації права досягненням консенсусу не обмежується.

Важливе значення має також легітимність мети права, яку німецький правознавець Р. Циппеліус вбачає в тому, щоб «забезпечувати прийняття несуперечливих між собою рішень, що можуть спрямовувати встановлені правила поведінки й гарантувати їх правильність, рішень, що ведуть до справедливого та корисного задоволення інтересів учасників тих чи тих відносин» [23, с. 75].

Слід зазначити, що з 50-х рр. XX ст. проблеми морально-правової легітимації, визначення етичного складника права стають предметом досліджень і англомовних науковців.

Так, відомий американський правник, представник Гарвардської школи права Л. Фуллер у своїй праці «Моральність права» на прикладі невдалої законотворчої діяльності такого собі короля Рекса доводить, що система аморальних правил перестає бути правовою системою, а створення й застосування правових норм обмежені низкою вимог (принципів), що разом складають «внутрішню мораль права». За Фуллером, до цих вимог належать такі: 1) закони повинні мати загальний характер; 2) закони мають бути оприлюднені, щоб громадяни знали норми, яких вони повинні дотримуватися; 3) ухвалення і застосування законів, що мають зворотню дію, слід звести до мінімуму; 4) закони мають бути зрозумілі; 5) закони не повинні бути суперечливими; 6) закони не повинні вимагати дій, що виходять за межі спроможностей тих, хто має їх дотримуватися; 7) закони повинні бути відносно постійними; 8) повинна існувати відповідність між формулюванням законів і їхнім реальним застосуванням [24, с. 43]. При цьому Фуллер тлумачить право як «домовленість про добровільне підкорення людини правилам урядування» й наголошує, що юридичні рішення виглядатимуть тим більш легітимними, чим більше уникатимуть питань загальної справедливості й вирішуватимуть усі спори в межах чинних законів і судової процедури [25, с. 21].

Легітимність як фундамент правового характеру державної влади (на прикладі її судової гілки). Легітимність винятково важлива для сучасної судової влади. Як зазначає відомий ізраїльський правник А. Барак (голова Верховного Суду Ізраїлю у 1995–2006 рр.), «найважливішою якістю судді є суспільна довіра до нього, тобто усвідомлення громадськістю того факту, що цей суддя здій-

снює правосуддя відповідно до права. Це та цінна якість, яку суддя повинен старанно охороняти... Добре відомий вислів Бальзака: «Відсутність довіри до судової влади є початком кінця суспільства» [26, с. 287]. За Бараковою концепцією судової легітимності потреба в довірі з боку суспільства означає потребу не в популярності, а в підтриманні суспільного відчуття, що судові рішення приймається чесно, об'єктивно, нейтрально й неупереджено, що результат визначається не особистістю сторін, а обґрунтованістю їхніх вимог, силою їхніх аргументів. Це породжує усвідомлення, що суддя не є стороною правового конфлікту й бореться не за особисту владу, а за верховенство права [26, с. 287].

З усіх гілок державної влади саме для її судової гілки проблема легітимності, легітимності є найбільш гострою. Причому для українських судів вона гостра подвійно, що пов'язане з низкою обставин. По-перше, порівняно з іншими гілками влади судова система є найменш публічною й не має можливості підняти рівень своєї легітимності популістськими рішеннями або діями. На відміну від народних депутатів і Президента, судді не обираються народом, а призначаються (отже, первинна легітимність відсутня), не відповідають перед народом за свою діяльність [9, с. 185]. По-друге, в українському суспільстві історично сформоване негативне сприйняття судової системи значною частиною населення. На жаль, таке сприйняття постійно підтримується вельми сумнівними судовими рішеннями.

До цих обставин варто додати ще один суто об'єктивний чинник. Для судів держав, національні правові системи яких належать до романо-германської правової сім'ї, проблема легітимності взагалі є більш гострою. Р. Циппеліус пояснює, що «здійснення правосуддя повинне включати оцінки й, зокрема, розуміння справедливості», що не можна строго вивести з державних законів [27, с. 77]. Саме такий підхід до правосуддя є передумовою його легітимності. Проте його здійснення є проблематичним в умовах романо-германської правової системи на відміну від англо-американської з її розвиненою доктриною та практикою суддівського розсуду.

Важливою легітимуючою формулою для судової влади (і державної влади загалом) може слугувати захист прав людини. За своїм змістом ця функція є *a priori* легітимною, адже пов'язана з природною морально-правовою легітимністю основних прав та свобод [28, с. 53–58; 29, с. 20]. Вона приймається суспільством повністю й беззастережно, оскільки має потенційну інструментальну цінність для кожної людини. Результатом цього суспільного схвалення, підтримки є легітимність влади, яка ефективно здійснює цю функцію. Вищий рівень легальності зазначеної функції збігається з її абсолютною легітимністю. Виходить, що й сама влада в цьому разі є легальною й легітимною водночас (природно, за умови одночасної легальності й легітимності методів і способів здійснення). Але одночасна легальність і легітимність влади — необхідна умова її правового характеру. Водночас правовий характер влади в умовах правової держави, задекларованої ст. 1 Конституції України, є необхідною умовою її існування. Отже, функція захисту прав та свобод людини для самої влади у правовій державі є владоформуючою (органічною) функцією.

З огляду на вищенаведене важливим вбачається теоретичне обґрунтування легітимності конституційного судді в сучасному постмодерністському суспіль-

стві, здійснене відомим вітчизняним правником С. Шевчуком. Його перший аргумент на підтвердження суддівської легітимності полягає в тому, що конституційні судді здійснюють функцію легітимації сучасного позитивного права. По-друге, легітимність конституційного судді полягає в обмеженні парламентського суверенітету та забезпеченні належного функціонування режиму конституційної демократії. Третім легітимуючим фактором є діяльність судді щодо забезпечення конституційних гарантій прав меншості. Четверте, що підсилює його легітимність, є функція гарантування судовим конституційним контролем конституційного балансу центральної влади і територіальних органів (судовий захист так званої органічної частини Конституції). П'ятою причиною для визнання легітимності конституційного судді є здійснення ним конституційного контролю, який є інструментом досягнення політичної стабільності та «тривалості» демократичних суспільств. По-шосте, легітимність конституційного судді полягає у здійсненні саме судової, а не лише політичної охорони Конституції через інститут судового конституційного контролю. І, нарешті, сьомим аргументом на захист суддівської легітимності є захист конституційних прав і свобод органами судового конституційного контролю [9, с. 204–206].

Вбачається, що більшість наведених С. Шевчуком аргументів є універсальними для обґрунтування як легітимності всіх напрямів судової діяльності, так і органічного зв'язку між легітимацією права і власною легітимністю влади.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що дослідження проблем легітимності права, легітимації позитивного права природним і легалізації природного права позитивним (перше й друге — насамперед через судову діяльність) є підґрунтям і необхідною умовою дослідження теоретичних і практичних аспектів сучасного державорозуміння.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Политическая наука : новые направления / пер. с англ. - М. : Вече, 1999. — 816 с.
2. Шаран П. Сравнительная политология. — Ч. 1. — М. : Изд-во Моск. гос. ун-та, 1992. — 289 с.
3. Вебер М. Избранное : протестантская этика и дух капитализма / пер. с нем. — 2-е изд., доп. и испр. - М. : РОССПЭН, 2006. — 656 с.
4. Короткий оксфордський політичний словник / за ред. І. Макліна, А. Макмілана ; пер. з англ. — К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2006. — 789 с.
5. Дибиров А.-Н. 3. Теория политической легитимности : курс лекций. — М. : РОССПЭН, 2007. — 272 с.
6. Розанвалон П. Демократична легітимність. Безсторонність, рефлексивність, наближеність / пер. з фр. — К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. — 287 с.
7. Новый общественно-политический словарь / пер. с фр. — М. : Московская школа полит. иссл., 2008. — 548 с.
8. Кола Д. Политическая социология / пер. с фр. — М. : Изд-во «Весь мир», «ИНФРА-М», 2000. — 406 с.
9. Шевчук С. Основи конституційної юриспруденції. — К. : Український центр правничих студій, 2001. — 302 с.
10. Государственное право Германии : в 2 т. / пер. с нем. — Т. 1. — М. : Ин-т гос. и права Рос. акад. наук, 1994. — 312 с.

11. Теория государства и права : учебник / под ред. В. М. Корельского, В. Д. Перевалова. — М. : Изд. группа ИНФРА-М — НОРМА, 1997. — 570 с.
12. Шмитт К. Политическая теология : сборник / пер. с нем. — М. : КАНОН-пресс-Ц, 2000. — 336 с.
13. Антология мировой правовой мысли : в 5 т. / рук. науч. проекта Г. Ю. Семигин. — Т. 3. — М. : Мысль, 1999. — 829 с.
14. Кокошкин Ф. Ф. Лекции по общему государственному праву. — М. : Изд. Башмаковых, 1912. — 289 с.
15. Заець А. П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. — К. : Парламентське вид-во, 1999. — 309 с.
16. Лившиц Р. З. О легитимности закона // Теория права : новые идеи : сб. статей. — Вып. 4. — М. : Ин-т гос. и права Рос. акад. наук, 1995. — С. 18–30.
17. Апель К.-О. Дискурсивна етика : політика і право / пер. з нім. — К. : Укр. філософ. фонд, 1999. — 76 с.
18. Радбрух Г. Філософія права / пер. з нім. — К. : Тандем, 2006. — 316 с.
19. Шевчук С. Судова правотворчість : світовий досвід і перспективи в Україні. — К. : Реферат, 2007. — 640 с.
20. Политическая философия в Германии : сб. статей / пер. с нем. — М. : Современные тетради, 2005. — 520 с.
21. Апель К.-О. Дискурс і відповідальність : проблема переходу до постконвенціональної моралі / пер. з нім. — К. : Дух і Літера, 2009. — 430 с.
22. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія : підручник. — К. : Лібра, 1999. — 488 с.
23. Циттеліус Р. Юридична методологія / пер. з нім. — К. : Вид-во «Реферат», 2004. — 176 с.
24. Фуллер Л. Л. Мораль права / пер. за англ. — К. : Вид-во «Сфера», 1999. — 232 с.
25. Аллан Т. Р. С. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права / пер. з англ. — К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. — 385 с.
26. Барак А. Судейское усмотрение / пер. с англ. — М. : Изд-во НОРМА, 1999. — 364 с.
27. Циттеліус Р. Філософія права : підручник / пер. з нім. — К. : Тандем, 2000. — 300 с.
28. Гьоффе О. Демократія в епоху глобалізації / пер. з нім. — К. : ППС-2002, 2007. — 436 с.
29. Філософія прав людини / за ред. Ш. Госепата, Г. Ломана ; пер. з нім. — К. : Ніка-центр, 2008. — 320 с.

Смородинський В. С. Право і державна влада: проблема легітимності

Анотація. Стаття присвячена дослідженню проблеми легітимації права та публічної влади. Легітимність розглядається як фундамент права й умова правового характеру державної влади. Висвітлюються західні концепції морально-правової легітимації, досліджуються співвідношення легальності і легітимності влади, чинники легітимності судової системи, до яких автор відносить, зокрема, функцію захисту прав людини.

Ключові слова: державна влада, легальність, легітимація, легітимність, моральність права, права людини.

Смородинский В. С. Право и государственная власть: проблема легитимности

Аннотация. Статья посвящена исследованию теоретической проблемы легитимации права и публичной власти. Легитимность рассматривается как фунда-

мент права и условие правового характера государственной власти. Рассматриваются западные концепции морально-правовой легитимации, исследуется соотношение легальности и легитимности власти, факторы легитимности судебной системы, к которым автор относит, в частности, функцию защиты прав человека.

Ключевые слова: государственная власть, легальность, легитимация, легитимность, моральность права, права человека.

Smorodynskyy V. Law and the State Authority: Issues of the Legitimacy

Summary. The article dedicates to investigation of theoretical problem of legitimization of public authority and law. Legitimacy is considered as the base of law and condition of legal character of public authority. Western conceptions of moral-and-legal legitimization of law and public compulsion are examined, correlation of legality and legitimacy authority, condition of legitimacy of the judicial system, where author includes in function of defense of human rights, are investigates.

Key words: human rights, legal certainty, legality, legitimacy, legitimization, morality of law, public authority, public compulsion.